

ערכין יג ADDENDUM

משה שווערד

א. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יב עמוד ב

ארבע משמרות עלו מן הגולה וכו'. [1] מבואר ברש"י דנתבטל לגמרי הסדר שהיה בבית ראשון, וגם עצם קדימת ידעיה לא עלה לו אלא בגורל. וכן מסתבר, דהנה בית ראשון היה הסדר יהויריב ידעיה חרים וכו', נמצא חרים בשלישית, וכאן שנטל ידעיה כל ששה הראשונים, הרי נדחה חרים לשביעית. ובהכרח דבבית שני לא התחשבו כלל בסדר שהיה בבית ראשון, והתחיל כל הגורל מחדש. [2] אבל יש מפרשים דהסדר "ידעיה חרים פשחור ואימר" נשאר, וכל הגורל לא הוצרך אלא לקבוע על אותן ששה שבתוך ידעיה מי יקדם לחבירו, וכן בשארא.

ב. ספר עבודה ברורה

הנך שית שני עד דסליק עזרא ומקדיש לא קא חשיב להו. צ"ע לדעת הגאונים (הובא ברמב"ם פ"י מהלכות שמיטה ויוכל ה"ה) דאפילו בחורבן (ר"ל בחורבן בית ראשון) מנו שמיטין, איך יפרשו הגמ' כאן דעד דקידש עזרא לא קא חשיב להו. וע' חדושי הגרי"ז שכתב, דכיון דיוכל בטל לגמרי למ"ד שבטלה קדושת הארץ בחורבן בית ראשון, א"כ אחרי החורבן היו מונין ד' בלי שנת היוכל (שבזמן הבית קי"ל כרבנן דשנת היוכל אינה מן המנין), ולכן כשעזרא עלה וקידש, חזר החיוב למנות יוכלין ונתבטל המנין של ד' והתחיל מנין חדש.

ג. דף על הדף מסכת ערכין דף יג עמוד א

בגמ': הנך שית שני עד דסליק עזרא ומקדיש לא קא חשיב להו. נמצא שבאותן שש שנים הראשונים שהי' בית המקדש השני קיים, מ"מ קדושת הארץ עדיין לא הי', שהרי קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. על פי זה ביאר המשך חכמה (ויקרא ב' י"ד) מה שדרשו בתורת כהנים על הפסוק שם ואם תקריב מנחת ביכורים - עתידה שתפסוק ותחזור. וקשה דבשעת החורבן הרי כל הקרבנות פסקו, ולמה נקט דוקא במנחת העומר? אולם לפי הנ"ל ניחא, דבשש שנים אלו הרי הקריבו כל הקרבנות, אמנם מנחת העומר לא הקריבו אז - דבעינן שהתבואה תהי' מן הארץ, ועדיין לא נתקדשה קדושת הארץ, וזהו מ"ש בתורת כהנים עתידה שתפסוק מנחת העומר - דייקא, אף שיקריבו שאר כל הקרבנות, ותחזור.

ד. ספר עבודה ברורה

לשנה הבאה עלה עזרא וכו'. איתא בגמ' מגילה (דף טז:): אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא, גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש, שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. ופירש"י, וז"ל: שיש לך לתמוה למה לא עלה עזרא עם זרובבל בימי כורש עד השנה השביעית לדריוש האחרון לאחר שנבנה הבית, כמו שכתוב בעזרא (ז:ח) "ויבוא ירושלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך". ובמדרש [איתא] שהיה לומד תורה מפי ברוך בן נריה בבבל וברוך לא עלה מבבל ומת שם בתוך השנים הללו, עכ"ל. פי', וזה שלא עלה עזרא עד אחר מיתת רבו ברוך בן נריה משום שגדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש.

ה. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יג עמוד א

אי ביקור קדשים מעכב ויש ב' גזונו דביקור

- [1] שם. בתוס' בסוכה דף מ"ב. מבואר דביקור מעכב בדיעבד, ואף שהיה תם כל שלא ביקרו ועבר והקריבו פסול.

- [2] והשאג"א כתב להוכיח דאף דהוי מצוה דאורייתא מ"מ אינו לעיכובא, והובאו דבריו בטורי אבן במגילה שם.

- [3] ועיין לשון הר"מ (הל' תמידין ומוספין א', ט') דמבקרין בתחלת הד' ימים, וסמוך לשחיטתו. ונ"פ דהביקור דסמוך לשחיטתו אינו מדין ביקור, אלא כדי לברר שאינו בע"מ [וכדין שאר הקרבנות] ובה מודו כו"ע דאינו מעכב בדיעבד כל שנמצא אחר השחיטה שהקרבו היה תם.

ו. ספר דברי מחוקק

אומרים בנזל וכוונת חלל בפה כדי ליתן חבל בנשימה ר' אליעזר בן יעקב אומר אין עולין למנין ואין עולין לדוכן חלל בדרך היו עומדין בו ולערי הלויים היו נקראין ע"כ.	וקשה למי שהמיט הדין דמתני' ולויים קטנים נכנסים לעזרה לעבודה בשעה שהלויים אומרים בשיר לחבל את קול הלויים הגדולים. הא סתם מתני' הוא ור' אליעזר בן יעקב סבר לה גמי הכי ואמרו משנת ר' אליעזר בן יעקב קב וקני.
ובגמרא ותנא דידן כיון דכני קטין קליי וכו' עב קליי בני מקטעי וכו' לא מקטעי קרי לכו לערי ע"כ.	וגרסא משום שאינו מביא ביד החזקה חלל מה שנוהג בזמן הזה או לעתיד לבא ובזמן הזה אין מקדש ולעתיד לבא לא יחי נוכח דכא אמרו העם צוה כדי ליתן חבל בנשימה ע"כ ופירש"י לפי שקול הלויים הקטנים דק ומתחיל את קול הלויים הגדולים ע"כ ולעתיד לבא אין צורך לזה דכתיב וישע"י ס"ה כי הנער בן מאה שנה ימות ע"כ כרי דלעתיד לבא בן מאה שנה יקרא עוד נער ככחו כשכחו נער בן כחו כשכחו זקן כרי שללויים הגדולים יחי להם גם קול הדק כמו של קטנים ולא יחי צורך ליתן חבל בנשימה ע"כ הקטנים.
ופירש"י ד"ה ליתן חבלין בנשימות הלויים ז"ל לפי שקול הלויים הקטנים דק ומתחיל את קול הלויים הגדולים ע"כ.	
הרמב"ם פ"ג מהל' כלי המקדש הל' ז' ז"ל אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים תחלה כו' ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויחי איש שנאמר איש איש על עבודתו ע"כ.	

ז. ספר עבודה ברורה

אין הקטן נכנס וכו' ז"ל הליקוטי הלכות: והנה מדקאמר "אין הקטן נכנס" משמע דמשנעשה הלוי גדול ראוי לעבודה ואין השנים פוסלין בו, כדגרסינן בחולין (דף כד.): תנו רבנן כהן משיבא שתי שערות עד שיזקין כשר לעבודה ומומין פוסלין בו, בן לוי מבן שלשים ועד בן חמשים כשר לעבודה ושנים פוסלין בו, כמה דברים אמורים באהל מועד שבמדבר, אבל בשילה ובית עולמים אין נפסלין אלא בקול. וילפינן שם מדכתיב (במדבר ד: מזו) "לעבוד עבודה עבודה ועבודת משא", לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף [ומ"מ מתבאר מסוגיא דחולין שם דלכתחילה אין נכנס לעבודה עד שילמוד בתחילה ה' שנים הלכות עבודה], אמר רב יוסף מאי קרא דאלא בקול, דכתיב (דברי הימים ב' ה: יג) "וַיְהִי כְּאֶתֶד לְמַחְצָרִים וְלַמִּשְׁרָרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶתֶד". ("וַיְהִי כְּאֶתֶד" - אפילו זקנים במשמע, "קול אֶתֶד" - שצריכין לבשם את קולם שיהא נראה כקול אחד). וכתבו רבוותא, דמ"מ כשר הוא להיות מן המשוערים.

ח. חשוקי חמד מסכת ערכין דף יג עמוד ב

האם להקדים לוי לכהן בזכות לנקות את בית הכנסת

שאלה בית כנסת שאירע שהמנקה לא הגיע, והגיעו לגבאי שני מתנדבים שרצו לזכות במצוה של ניקוי בית הכנסת, אחד מהם כהן והשני לוי, מי יזכה במצוה?

תשובה יעוין במה שכתבנו בחשוקי חמד עמ"ס עירובין (דף קה ע"א) שיש ענין להקדים לוי לישראל כשהם שוים בחכמה, וכמו כן הבאנו שם את דברי המקדש דוד (סימן י סק"ה) שדן לגבי עבודת הלויים, וכתב שם דמלבד זאת שהם היו משוררים ושוערים, איכא עוד עבודות הלויים במקדש, דבערכין דף יג ע"ב על הא דאמרין דאין קטן נכנס לעזרה אלא בשעה שהלויים עומדין בשיר, כתב רש"י: אין לוי קטן נכנס לעזרה לשום עבודה, כגון לכבד את העזרה ולהגיף את הדלתות, אלא בשעה שהלויים עומדים על הדוכן בשיר, אז נכנסים לויים קטנים לשורר עמהם, עכ"ל, ומזה נראה דבעבודת הלויים לבד משירה ולהיות שוערים, יש גם כיבוד העזרה, וצריך לזה דוקא לויים, ובעינן דוקא לויים גדולים ולא קטנים. ועוד ציין שם לדברי הגמרא בבכורות (דף ל ע"ב) דלוי צריך שיקבל עליו כל דברי לוייה, וכתב רש"י: דברי לוייה, לשורר ולשרת ולהיות שוער, עכ"ל, ונראה מזה ג"כ דאיכא עבודת לויים לבד משירה ולהיות שוער, והיא לשרת לעשות שאר שירות במקדש ...

אלא שכתב שם שיש לחקור לגבי כיבוד העזרה, איזה לויים עושים אותן, אם המשוררים או השוערים, והעלה דאפשר דזו העבודה לא נתחלקה כלל, ורשאי כל לוי לעשות אותה, יעו"ש ...

ההכרעה מי ינקה את בית הכנסת

ומעתה, אחר שיש צד שבית הכנסת הוא דוגמת קדושת היכל, אולי יש להעדיף שהכהן יזכה בניקוי בית הכנסת, כי את ההיכל הכהנים היו מכבדים, אלא שכאמור במקדש דוד, גם את ההיכל, הלויים היו מכבדים אם היה מותר להם להיכנס לשם, ומכיון שמותר להם להיכנס לבית הכנסת המצוה שייכת להם. אך את מקום הבימה שקדושתו רבה יותר מבית הכנסת אולי שם עדיף שהכהנים יכבדו, שיהיה ניכר שקדושתו רבה יותר, ויהיה בזה זכר שאת ההיכל הכהנים היו מכבדים. לסיכום: יש מקום לומר שהלוי יכבד את בית הכנסת והכהן יכבד את הבימה, ויתכן שאף בכיבוד בית הכנסת זכותם שווה ויעשו גורל.

ט. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יג עמוד ב

אי שייך חינוך בלוי קטן לשורר ואיב"ז איסור

שם. לפירוש"י דאירי בקטן ממש דנכנס לשיר, יש להעיר דהרי שיר הלויים אינו כשאר מצוות המוטלות על הגברא, אלא יש כאן גם דין מסויים כמוש"נ איש איש על עבודתו, ולכך משורר ששיער במיתה, וא"כ היה מקום לומר דל"ש בזה להתיר לקטן לשורר משום חינוך.

ונראה לפי"מ שביארנו כבר דכל הדין דמשורר ששיער במיתה היינו רק משום שמניח עבודתו והולך לעבודה אחרת, והתורה אמרה איש איש על עבודתו. ומטעם זה פסק הר"מ דמסייע חייב מיתה אף דבעלמא מסייע אין בו ממש, אבל כאן דיסוד האיסור הוא שעובר מעבודתו לעבודה אחרת שייך לחייב גם במסייע. והשתא א"ש גבי קטן, דכיון שאינו מניח עבודה אחרת אינו בכלל איסור זה.

י. דף על הדף מסכת ערכין דף יג עמוד ב

בס' ילקוט דברי אסף (ערך עבודת השם אות כ"ג) כתב דמכאן יש ללמוד שכל אחד צריך לערוך את תכונותיו וכשרונותיו, ולפי זה לדעת מה תפקידו בחיים, והמשנה ו"מחליף את היוצרות", הרי זה כמו שאמרו כאן משורר ששיער חייב מיתה.

ובשם הגה"ח ר' חיים יצחק ווינגרטן מליעז'ש - לונדון מביא משל למי שי"ל מכונית, שאם ישפוך מים לתוך המיכל של הדלק או דלק לתוך הצינור של המים, הרי יקלקל בזה את כל המנוע, וכמו כן מי שמועל בתפקידו, ועובר ממשימה למשימה, הרי זה משבש את כל דרכו בחיים.